

SMERNICE ZA MEDIJE

**IZVEŠTAVANJE O SLUČAJEVIMA
TRGOVINE LJUDIMA**

Štampanje ove brošure podržala je
Misija OEBS-a na Kosovu

SMERNICE ZA MEDIJE

Ministarstvo unutrašnjih poslova Kosova (MUP), Policija Kosova (PK) i Udruženje novinara Kosova (UNK) prepoznaju ulogu medija u podizanju svesti i sprečavanju trgovine ljudima. Kao rezultat toga izradili su u bliskoj saradnji ove smernice za novinare koji izveštavaju o slučajevima trgovine ljudima kako bi im se omogućio ovaj dragoceni instrument koji će im pomoći da izveštavaju o ovom zločinu protiv ljudskih prava putem „žrtva pre svega“ pristupa.

Profesionalno i snalažljivo izveštavanje o trgovini ljudima je veoma potrebno, ne samo da bi se javnost obavestila o zločinu, nego pre svega kako bi se sprečilo da oni koji su najpodložniji postanu žrtve trgovine ljudima.

Zaustavljanje trgovine ljudima biće moguće samo uz kombinovane i usklađene napore između kosovskih institucija, privatnog sektora, civilnog društva i medija.

ULOGA MEDIJA

INFORMISANJE – Iako se trgovina ljudima događa oko nas, većina ljudi ne zna za to. Mediji mogu da pomognu u podizanju svesti o trgovini ljudima.

PREVENCIJA – Informacije mogu da osnaže ljude izložene riziku i da ih upozore na opasnosti i pretnje. Mediji mogu da pomognu u osnaživanju ugroženih populacija.

EDUKACIJA – Društvo zna malo o trgovini ljudima. Mediji mogu da otkriju i ukažu na uključene faktore i umešane strane i mreže. Mediji mogu da pomognu da se poveća znanje ljudi o trgovini ljudima kako bi se pronašla bolja rešenja. Stoga Smernice za medije koje se odnose na trgovinu ljudima predstavljaju vredan instrument novinaru kada piše o žrtvama trgovine ljudima, kao i kada izveštava o kompleksnoj prirodi trgovine ljudima na fer, uravnotežen i etički način.

ŠTA JE TRGOVINA LJUDIMA?

Trgovina ljudima je proces u kojem se pojedinci stavlju ili drže u situaciju eksplotacije radi ekonomске dobiti. Trgovina ljudima može da se dešava unutar zemlje ili može da uključuje kretanje preko granica. Žene, muškarci i deca su predmet trgovine ljudima u različite svrhe, između ostalog u svrhu prinudnog rada i radne eksplotacije u fabrikama, na farmama, u privatnim domaćinstvima, prosjačenja, seksualnog iskorišćavanja i prisilnog braka. Trgovina ljudima pogađa sve regije i većinu zemalja sveta.

KLJUČNI ELEMENTI TRGOVINE LJUDIMA

Moraju da budu prisutna tri ključna elementa da bi trgovina ljudima (odraslih) postojala:

Radnja (Šta je urađeno) – vrbovanje, prevoz, premeštanje, skrivanje ili prihvatanje osoba.

Sredstva (Kako je izvršeno) – pretnja ili upotreba sile ili drugi oblici prinude, otmica, prevara, obmanjivanje, zloupotreba ovlašćenja ili položaja ranjivosti ili davanje ili primanje novca ili koristi licu koje ima kontrolu nad žrtvom.

Svrha (Zašto je to urađeno) – u svrhu koja uključuje iskorišćavanje prostitucije drugih lica druge oblike seksualnog iskorišćavanja, prinudni rad ili pružanje usluga, ropstvo ili praksu sličnu ropstvu, služenje ili vađenje ljudskih organa i ćelija.

NAJUOBIČAJENIJI NAČINI VRBOVANJA U TRGOVINI LJUDIMA

Uobičajeni načini koji se koriste za trgovinu ljudima uključuju oblike obmanjivanja poput zavođenja i romantike, obmanjivih/lažnih obećanja za brak ili suživot, obećanja za studiranje ili rad u inostranstvu (konobarice, plesačice, barmeni, obećavanje dobrih mesečnih plata i legalnih poslova), ponude za bavljenjem manekenstvom/modom/ izbori lepote, kontakt putem društvenih mreža (Fejsbuk, Tviter), itd.

Ko može da uputi žrtve trgovine ljudima?

U skladu sa Zakonom o sprečavanju i suzbijanju trgovine ljudima i zaštiti žrtava i Standardnim operativnim procedurama za žrtve trgovine ljudima na Kosovu, žrtve mogu da upute:

- Različite vladine institucije i organi za sprovođenje zakona
- Razne domaće i međunarodne nevladine organizacije
- Mediji
- Građani uopšte.

Sledeće institucije identiškuju žrtve trgovine ljudima

- Policija Kosova/polički istražitelji iz Uprave za istragu trgovine ljudima
- Tužilac
- Službenik za pomoć i podršku žrtvama (Državno tužilaštvo)
- Socijalni radnik iz Centra za socijalni rad

NEKA OD PRAVA ŽRTAVA:

- Pravo na zaštitu i stanovanje
- Pravo na poverljivost
- Pravo na ophođenje sa poštovanjem i dostojanstvom
- Pravo na odštetu/reparaciju
- Pravo na pristup sudskom postupku
- Pravo na suđenje
- Pravo da se žrtva ne osuđuje da je ona/on kriv za ono što se dogodilo.
- Pravo na zaštitu poverljivosti žrtve/vođenja računa u predstavljanju slika koje narušavaju njen/njegov integritet, itd.

Rani pokazatelji za identifikaciju žrtava trgovine ljudima

Tokom rada na terenu, novinari se često susreću sa osobama koje mogu biti žrtve trgovine ljudima. Zato je važno da se prepoznaju neki od ranih pokazatelja koji mogu doprineti identifikaciji žrtava različitog uzrasta i roda:

- Kada izjavljuje da je zlostavljana, da joj je prečeno, da je iskorišćavana i pokazuje jasne znakove da traži pomoć;
- Na telu postoje znakovi koji ukazuju na fizičko ili seksualno zlostavljanje nad njim/njom;
- U blizini se uvek pojavljuje odrasla osoba koja je provera;
- Nema kontakta sa porodicom i bilo kojim krvnim srodnikom koji bi se brinuli o njemu/ njoj;
- Nije prijavljena u mestu/gradu gde ju je dovela odrasla osoba sa kojom nije u porodičnoj vezi;

- Osoba se našla u situaciju iskorišćavanja otmicom ili kroz obećanje koje se pokazalo kao lažno.
- Osoba je dužna da ostane u situaciji iskorišćavanja zbog pretnji i nasilja nad njim/njom ili nad onima koji su mu/joj bliski.
- Osoba nema kontrolu nad svojim životom: kretanje, stanovanje, upotreba prihoda, kontrolu nad važnim dokumenata (tj. pasoš) imaju i kontrolišu druge osobe.
- Prevoz, stanovanje, zaposlenje osobe kontrolišu osobe koje su poznate ili za koje se zna da su trgovci ljudima ili korisnici.

OBIM KRIVIČNIH DELA KOJA SE ODNOSE NA TRGOVINU LJUDIMA

Slučajevi trgovine ljudima takođe mogu da budu povezani i sa drugim krivičnim delima. Ona takođe mogu da posluže kao rani pokazatelji!

PRILIKOM IZVEŠTAVANJA VODITE RAČUNA O RAZLICI IZMEĐU TRGOVINE LJUDIMA I KRIJUMČARENJA MIGRANATA

Za novinare, a u nekim slučajevima i za vlasti, veoma je teško da razlikuju krijumčarenje i trgovinu ljudima jer se ponekad preklapaju. Štaviše, utvrđivanje da li novinar mora da izveštava o slučaju trgovine ljudima ili krijumčarenju migranata i povezanim krivičnim delima može da bude veoma teško.

Neke osobe koje su predmet trgovine ljudima mogu da započnu svoje putovanje tako što su se saglasile da budu ilegalno prokrijumčarene u neku zemlju, a onda se kasnije u tom procesu nađu u situaciji da budu obmanute, iznuđene ili prisiljene da budu iskorišćavane.

Krijumčarenje migranata - podrazumeva svaku radnju radi dobijanja posredno ili neposredno finansijske ili druge materijalne koristi od nezakonitog dovođenja osobe na Kosovo koja može, ali i ne mora da bude građanin Kosova.

Prelazak državnih granica - suštinski element kod krijumčarenja migranta je prelazak granice. Dok nasuprot tome, trgovina ljudima je domaći i globalni zločin gde se žrtvama trgovine ljudima trguje unutar njihove zemlje, u susednim zemljama, a i šire.

Eksploracija žrtve - ne postoji u krijumčarenju migranata, iako krijumčarene osobe plaćaju da stignu do svoje destinacije/odredišta.

Da bi bilo jasnije da li je u pitanju slučaj krijumčarenja migranata, novinar bi trebalo da potraži sledeće pokazatelje:

Pristanak - iako se krijumčarenje migranta često odvija u opasnim ili ponižavajućim uslovima ono uključuje pristanak. Žrtve trgovine ljudima, s druge strane, ili nikada nisu pristale na to ili iako su i prvobitno pristale na to, dobijeni pristanak je obesmišljen prisilnim, obmanjujućim ili zlostavljačkim radnjama trgovaca ljudima.

Eksploracija - krijumčarenje migranata se završava dolaskom migranata na njihovu destinaciju/ odredište, dok trgovina ljudima uključuje neprestano iskorišćavanje žrtve.

Transnacionalnost - krijumčarenje je uvek transnacionalno, dok trgovina ljudima ne mora da bude. Trgovina se može dogoditi bez obzira da li su žrtve odvedene u drugu zemlju ili premeštene unutar granica zemlje.

Izvor zarade - u slučaju krijumčarenja, zarada/profit se ostvaruje prevoženjem radi olakšavanja ilegalnog ulaska ili boravka neke osobe u drugoj zemlji, dok se u slučajevima trgovine ljudima zarada/profit ostvaruje iz iskorišćavanja.

ZAPAMTITE

Koliko god to izgledalo beznačajno, zabuna može da navede auditorijum da pogrešno razume činjenice. To takođe može da oteža ranu identifikaciju žrtava preusmeravanjem pažnje sa stvarnog problema, dok količina mentalne manipulacije primorava žrtvu da manje veruje bilo kome drugome osim osobi koja je ilegalni posrednik/zadužena za nju/njega.

TRGOVINA DECOM

Trgovina ljudima, bilo da su u pitanju deca ili odrasli predstavlja kršenje ljudskih prava. U slučaju osoba koje još nisu punoletne predstavlja dodatno kršenje njihovih prava kao dece, naročito njihovo pravo da budu zaštićena od iskorišćavanja. Pretnja ili upotreba sile ili drugih oblika prisile, otmica, prevara ili obmana ili zloupotreba moći ili položaja ranjivosti u bilo kojem trenutku vrbovanja i kretanja ne moraju da budu prisutni u slučaju dece (osim kod odraslih), ali su ipak jaki pokazatelji trgovine decom. (Iz ILO, UNICEF, UN.GIFT, Priručnik za obuku u borbi protiv trgovine decom u cilju radnog, seksualnog i drugog iskorišćavanja, 2009)

KAKO DOBITI INFORMACIJE

Umesto da se oslanjaju na sekundarne/druge izvore kao što su saopštenja za javnost ili izveštaji, mediji/novinari bi trebalo da pokušaju da obave razgovore sa svim relevantnim akterima kad god je to moguće kako bi dobili sve strane priče.

Razgovori bi trebalo da bude primarni izvor, glavno sredstvo za novinare koji izveštavaju o slučajevima trgovine ljudima jer im pomažu da sastave sve delove priče. Mogu biti potrebni razgovori sa svim zainteresovanim za dobijanje potpune slike, iako to nije uvek moguće. Upotrebite svoje novinarsko rasuđivanje kako biste otišli što je dalje moguće.

Iskoristite stručnjake i profesionalce na terenu koji imaju znanje da biste proverili sekundarne izvore!

VOĐENJE RAZGOVORA SA ŽRTVAMA TRGOVINE LJUDIMA

One osobe koje su bile predmet trgovine, odnosno one koji su žrtve trgovine ljudima su osobe koje su pretrpele kršenje svojih ljudskih prava. Obavezno preduzmite sve mere zaštite identiteta žrtve osim ako ne razgovarate sa osobom koja je možda odlučila da ne krije svoj identitet.

Ne otkrivajte identitet deteta čak i ako vam je data dozvola roditelja ili zakonskih staratelja. Budite dodatno osjetljivi/pažljivi i omogućite žrtvi da zna i da oseća da je u redu da odbije da odgovara na pitanja na koja joj nije lako da odgovara.

Ne snimajte razgovore bez pristanka sagovornika/žrtve! Dajte joj do znanja da će objaviti samo one delove priče sa kojima se oseća prijatno.

Ne koristite arhivske fotografije i video slike da ilustrujete priču. Slike koje prate vest o trgovini ljudima često nisu senzibilne prema žrtvama i svode ih na stereotipe.

Pravite razliku između žrtava trgovine ljudima i dobrovoljne prostitucije! Trgovina ljudima u seksualne svrhe može da uključuje prostituciju, ali nije sva prostitucija nužno trgovina ljudima u seksualne svrhe. Dva glavna faktora ukazuju na razlike među njima. Trgovina ljudima uključuje treću stranu kao korisnika, što znači da neka druga osoba mora da bude uključena.

Iskorišćavanje žrtava - uključuje, ali nije ograničeno na prostituciju, pornografiju ili druge vidove seksualnog iskorišćavanja.

Dobrovoljna prostitucija - kada se neko „voljno“ angažuje u seksualne aktivnosti u zamenu za plaćanje.

Prepoznajte vrednost slika i razmislite koliko se može prikazati u medijima, a da pritom ne uvredite ili udaljite publiku. Namernim preuveličavanjem da bi se prodala priča, mediji mogu posredno da nanesu štetu žrtvama trgovine ljudima.

Izveštavanje od deci, žrtvama trgovine ljudima

Izveštavanje o pričama trgovine ljudima koje uključuju decu i mlade predstavlja poseban izazov za novinare. U stvari, neetično ili neprikladno izveštavanje izlažu decu riziku. Budite posebno pažljivi kada birate slike koje ilustruju priču. Vodite računa da su deca prikazana dostojanstveno. Maloletnici i deca koja završe u rukama trgovaca ljudima posebno su ranjiva/ugrožena i razumeju neke ili sve uslove u kojima se nalaze ili nemaju pristup službama koje mogu da im pomognu. Još ranjivija su deca sa fizičkim invaliditetom, koja se često koriste za prosjačenje.

Kada se izveštava o deci kao žrtvama trgovine ljudima, mediji bi trebalo da izbegavaju kriminalizaciju maloletnika, imajući u vidu da čak i ako su deca umešana u lakša krivična dela da su ona i dalje žrtve zločina.

Izbegavajte senzacionalizam i stereotipe kada izveštavate o žrtvama trgovine ljudima

Trgovina ljudima je po svojoj prirodi traumatičan, ponekad i nasilni zločin. Stoga je neophodno da novinari iznesu činjenice slučaja i izbegnu nagađanja.

Kada se bavite trgovinom ženama, ne koristite fotografije golih ili polugolih devojaka koje plešu jer to jednostavno utiče na to da čitalac/gledalac izjednači trgovinu ljudima sa prostitucijom, a to su različite stvari.

POJMOVI KOJI TREBA DA SE KORISTI KADA SE PIŠE/ IZVEŠTAVA O TRGOVINI LJUDIMA

Vlasti – sve kosovske institucije u skladu sa članom 6. Zakona br. 04/L - 218 o sprečavanju i borbi protiv trgovine ljudima i zaštiti žrtava trgovine ljudima;

- Ministarstvo unutrašnjih poslova (MUP)
- Policija Kosova (PK)
- Ministarstvo rada i socijalne zaštite (MRSZ)
- Ministarstvo zdravlja (MZ)
- Ostala ministarstva i druge institucije, pružaoci usluga u tim institucijama koji su na osnovu ovog zakona ili bilo kojeg drugog relevantnog zakona ovlašćeni da se bave sprečavanjem i suzbijanjem trgovine ljudima i pružanjem pomoći i zaštite žrtvama trgovine ljudima.

Dete – lice koje je mlađe od osamnaest (18) godina.

Zemlja destinacije – zemlja koja je krajnja destinacija/odredište lica koja je predmet trgovine ljudima (takođe se naziva i „primajuća zemlja“).

Zemlja porekla – zemlja iz koje dolaze žrtve trgovine ljudima (koja se takođe naziva i „polazna zemlja“).

Zemlja tranzita – zemlja kroz koju osoba koja je predmet trgovine putuje da bi stigla do svog konačnog odredišta.

Eksploracija žrtve – uključuje, ali se ne ograničava na iskorišćavanje prostituciju drugih, pornografiju ili druge oblike seksualnog iskorišćavanja, prosjačenje, usluge prinudnog rada, ropstva ili praksi sličnih ropstvu, lišenje slobode ili vađenje organa ili ćelija.

Prinudni rad – svaki rad ili svaka usluga iznuđeni od neke osobe koja se nije dobrovoljno prijavila za to pod pretnjom kazne.

Prisilni brak – potčinjen ili izmišljeni oblik bračne zajednice osoba koji može da bude u toj meri da sadrži sastavne elemente trgovine ljudima kako je predviđeno u Krivičnom zakoniku Kosova. U slučaju deteta, pristanak/saglasnost deteta smatra se nevažnim za bilo koji od gore navedenih postupaka.

Identičkovana žrtva trgovine ljudima – osoba koja je identifikovana kao žrtva trgovine ljudima prema formalnoj ili neformalnoj identifikaciji.

Sklonište/sigurna kuća – Prostorije u kojima se žrtve trgovine ljudima nalaze tokom faze reintegracije. Skloništa mogu biti otvorenog tipa ili sa ograničenom slobodom kretanja koja je opravdana u odnosu na procenu rizika.

Ilegalno usvajanje – Svaka ustanova ili praksa prema kojoj roditelji, ili jedan od njih, ili tutor predaje dete ili odraslu decu mlađu od osamnaest godina nekom trećem licu uz naplatu ili bez, radi korišćenja ličnosti ili rada pomenutog deteta ili odrasle dece.

Međuministarska radna grupa (MMRG) – sastoji se od predstavnika centralnih institucija koji imaju mandat da koordinišu, sprovode, prate i izveštavaju o postignutom napretku u sprečavanju i borbi protiv trgovine ljudima.

Policija Kosova, posebno **Uprava za istragu trgovine ljudima (UITLJ)** – odgovorna je za sprečavanje kriminala, kriminalističke istražne aktivnosti, hapšenje izvršioca, zaštitu osoba koje su predmet trgovine, sprovođenje mera predviđanih SOP-om za žrtve trgovine ljudima na Kosovu, objavljivanje redovnih izveštaja sa podacima o slučajevima i trendovima trgovine ljudima.

Nacionalni organi vlasti – nacionalna vlast se sastoji od organa koji su navedeni pod stavom **ORGANI VLASTI** i drugih relevantnih kosovskih institucija iz različitih oblasti, uključujući predstavnike lokalnih vladinih i nevladinih pružalaca usluga.

Nacionalni mehanizam za upućivanje – Ovo se odnosi na mehanizam za upućivanje (referalni mehanizam) žrtava na nacionalnom nivou koji je uspostavljen radi identifikacije, povratka i pomoći žrtvama trgovine ljudima. Ovi mehanizmi postoje u zemljama tranzita, destinacije i porekla i upućuju (usmeravaju) slučajeve u celom sistemu/proces upućivanja na nacionalnom nivou, od početne identifikacije do pomoći i zaštite unapređivanjem saradnje između različitih vladinih institucija i nevladinih aktera.

Nacionalni koordinator za borbu protiv trgovine ljudima (NKBTLJ) – imenuje ga Vlada i ovlašćen je da koordiniše, prati i izveštava o sprovođenju praktičnih politika protiv trgovine ljudima, kao i da predsedava međuministarskom radnom grupom (MMRG).

Prepostavljena žrtva trgovine ljudima – osoba za koju se prepostavlja da je žrtva trgovine ljudima, a koju nadležne vlasti nisu formalno identifikovale ili je odbila da bude formalno ili pravno identifikovana. Prepostavljene žrtve trgovine ljudima imaju pravo na isti tretman kao i identifikovane žrtve od početka procesa identifikacije.

Potencijalna žrtva trgovine ljudima – svaka osoba (maloletna ili odrasla) koja nije bila predmet trgovine ljudima, ali s obzirom na svoj profil ili pojavljivanje određenih pokazatelja može biti podložna trgovini ljudima.

Zaštita – Odnosi se na postupke kojima se žrtvi trgovine ljudima osigurava fizička sigurnost i zaštita njenih/njegovih izgleda za socijalnu inkluziju u zemlji porekla, destinacije ili treće zemlje.

Oporavak – Proces kojim se stabilizuju žrtve trgovine ljudima, a njihovo blagostanje se vraća psihički, socijalno i fizički.

Reintegracija – Reintegracija ili integracija je usmerena na osnaživanje osobe koja je bila predmet trgovine, ujedinjenje sa njenom/njegovom porodicom ili njegovom/njenom zajednicom ili njegovom/njenom integracijom u novu zajednicu.

Socijalne usluge – Skup usluga koje se nude žrtvama i ranjivim grupama kako bi se ispunile njihove trenutne i dugoročne potrebe.

Dete predmet trgovine ljudima – Svaka osoba mlađa od osamnaest godina koja se vrbuje, prevozi, premešta, skriva ili prima u svrhu iskorišćavanja bilo u zemlji ili van zemlje čak iako nije upotrebljen element prisile, obmane, zloupotrebe ovlašćenje ili bilo koji drugi oblik zlostavljanja.

Osoba predmet trgovine ljudima – Osoba koja je predmet krivičnog dela trgovine ljudima.

Trgovac ljudima – Osoba koja je saučesnik u trgovini drugog ljudskog bića (ljudskih bića) u svrhu bilo kog vida iskorišćavanja.

Komisija – grupa za prijem, pregled i odlučivanje po zahtevima za obeštećenje žrtava trgovine ljudima.

Žrtva trgovine ljudima – osoba koja se nalazi ili drži u položaju iskorišćavanja zarad ekonomske koristi.

Službenik za pomoć i podršku žrtvama – je osoba koju je dodelila Kancelarija za podršku i pomoć žrtvama.

Ranjiva žrtva – dete ili osobu sa fizičkim ili mentalnim hendikepom, osobu sa smanjenom uračunljivošću, trudnice ili životni partner, kao što je određeno u Krivičnom zakoniku Kosova;

Prijavite i uputite žrtve trgovine ljudima!

Uspešno medijsko izveštavanje o trgovini ljudima može istaknuti napore koji se ulažu protiv trgovine ljudima, partnerstva koja rade na zaustavljanju zločina i priče o uspehu preživelih, socijalnih radnika, organa za sprovođenje zakona i mnogih drugih koji obavljaju sjajan posao. Priče koje mogu nadahnuti ljude da se usredsrede na rešenja, a ne na probleme moćan su način da se dođe do javnosti.

Ako primetite jedan od gore navedenih pokazatelja sarađuje sa organima za sprovođenje zakona, spasite život, prethodno podelite informacije sa policijom u svrhu rane identifikacije i spašavanja žrtve.

PRIJAVITE TRGOVINU LJUDIMA

**SOS LINIJA
0800 11 112**

**POLICIJE KOSOVA
192**

**EMAIL
antitrafikimi@kosovopolice.com**